

Στέλιος Καζαντζίδης: Ο Έλληνας στυλοβάτης της ισραηλινής μουσικής

Οι δίδυμοι πύργοι είχαν πέσει μόλις πριν από τρεις ημέρες αλλά εκατομμύρια Έλληνες και λάτρεις της μουσικής ανά τον κόσμο θυμούνται τη 14η του Σεπτέμβρη του 2001 για ένα τελείως διαφορετικό λόγο. «Η τηλεόραση ήταν, ως συνήθως, ανοικτή στο ελληνικό κανάλι όταν ξαφνικά ο εκφωνητής ανακοίνωσε ότι ο Στέλιος Καζαντζίδης ήταν νεκρός», θυμάται ο Raz Kedar. «Έμεινα άναυδος. Ήξερα ότι είχε όγκο στον εγκέφαλο και ότι νοσηλευόταν αλλά όταν λατρεύεις κάποιον δεν πιστεύεις ότι θα πεθάνει».

Μετά τον θάνατο του Καζαντζίδη, ενός από τους μεγαλύτερους Έλληνες τραγουδιστές του τέλους του 20ου αιώνα, ο Kedar έκανε ένα τεράστιο κολάζ με δεκάδες φωτογραφίες του ειδώλου του και το κρέμασε στο δωμάτιό του, απέναντι από το κρεβάτι του. «Κάθε πρωί ανοίγω τα μάτια μου και βλέπω τον Καζαντζίδη. Έτσι υποδέχομαι την ημέρα», λέει ο 54χρονος Kedar από την Ιερουσαλήμ. Κάποτε εργαζόταν στην Intel αλλά τώρα διευθύνει ένα σχολείο για μαγειρική γλυπτική. «Ο καθένας με την τρέλα του», χαριτολογεί για να προσθέσει: «Ο θαυμασμός μου για τον Στέλιο Καζαντζίδη είναι ένα καλό είδος τρέλας».

Είναι αμφίβολο αν άλλοι άνθρωποι έχουν τεράστιες εικόνες του Καζαντζίδη στα δωμάτια τους αλλά είναι γεγονός ότι πολλοί Ισραηλινοί έχουν έντονα συναισθήματα για τον άνθρωπο που ο Shlomi Saranga χαρακτηρίζει ως τον «Έλληνα Farid al-Atrash» (Σύριος 1915-1974. Ο δημοφιλέστερος στον αραβικό κόσμο τραγουδιστής) και οι περισσότεροι γνωρίζουν τα τραγούδια του αν όχι τ' όνομά του. Το «Elinor» του Zohar Argov (σ.σ.: διασκευή του «Υπάρχω») όπως και τα «Zingwalla» και «Nitzotz Ha'ahava» του Yehuda Poliker που εκτέλεσαν, μεταξύ πολλών άλλων, οι Ehud Banai και Daklón (Yosef Levy) .

Εδώ και μερικές εβδομάδες είναι αδύνατο να μην ακούσεις στο ραδιόφωνο το υπέροχο «Berehon Shelakh» τραγουδισμένο από τον Daviko (David Shaltiel), ένα 48χρονο οδηγό ταξί από τη Gan Yavneh που τραγουδά Καζαντζίδη από παιδί και τώρα ασχολείται και επαγγελματικά. Το άλμπουμ του «Γεια σου Καζαντζίδη» με 20 τραγούδια του Έλληνα τραγουδιστή κυκλοφόρησε πριν από λίγες εβδομάδες. Ο

Yaakov Gilad, που έκανε την παραγωγή και είχε την καλλιτεχνική επιμέλεια, είχε κάνει την παραγωγή και του δίσκου του Yoni Poliker, ανιψιού του Yehuda Poliker. Η κυκλοφορία του λευκώματος αποτελεί μια καλή δικαιολογία για να συζητηθεί η ιστορία του Καζαντζίδη και πώς κατέληξε να γίνει τόσο αγαπητός στο Ισραήλ.

«Για να καταλάβει κανείς τη λατρεία για τον Καζαντζίδη, πρέπει πρώτα να κατανοήσει τη φύση της Ελληνικής μουσικής και τη θέση της στον πολιτισμό», εξηγεί ο παρουσιαστής του Ισραηλινού Ραδιοφώνου Yaron Enosh που βάζει συχνά ελληνική μουσική στις εκπομπές του. «Ο ρόλος του μουσικού στον πολιτισμό αυτό είναι να συνδέει τους ανθρώπους με τα συναισθήματά τους. Έτσι τα περισσότερα ελληνικά τραγούδια αφορούν συναισθήματα: Αγάπη, πόνο, χαρά, λύπη. Η ελληνική κουλτούρα είναι ένα ταξίδι πολιτισμού, σε αντίθεση με τη δική μας που είναι προσανατολισμένη σ' έναν στόχο. Η ζωή είναι ένα ταξίδι. Δεν αλλάζουν πολλά, η ζωή είναι εδώ και τώρα. Ο άνθρωπος δεν χρησιμοποιεί το παρόν ως παρακαταθήκη για το μέλλον. Σύμφωνα μ' αυτό το σκεπτικό, η μουσική ως μέσο που προκαλεί συγκίνηση είναι υψίστης σημασίας και οι μουσικοί είναι άξιοι θαυμασμού», τονίζει ο Enosh.

«Υπάρχει μια ελληνική έννοια που ονομάζεται "χαρμολύπη"», συνεχίζει. «Είναι κάτι που δεν μεταφράζεται, ένας συνδυασμός χαράς και λύπης. Αυτός είναι ο σκοπός της μουσικής: Ν' αγγίζει όλο το φάσμα των συναισθημάτων, από το ένα άκρο ως το άλλο. Ο Καζαντζίδης μπορούσε να το κάνει. Άγγιζε όλες τις χορδές. Αυτός είναι ένας από τους λόγους που οι άνθρωποι τον θαύμαζαν τόσο πολύ», εξηγεί ο Enosh.

Ο τραγουδιστής Jacky Mekaiten, που μετέτρεψε το «Υπάρχω» του Καζαντζίδη στο «Elinor», λέει το ίδιο πράγμα με διαφορετικά λόγια: «Σχεδόν όλα τα τραγούδια του είναι μελαγχολικά αλλά δεν γίνεται πάρτι χωρίς Καζαντζίδη».

Ο Στέλιος Καζαντζίδης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1931 από μια πολύ φτωχή οικογένεια στο περιθώριο της κοινωνίας. «Η μητέρα του ήταν από τη Σμύρνη -το ελληνικό όνομα της τουρκικής πόλης Ισμίρ- και ως παιδί ήταν στόχος της εχθρότητας που αισθάνονταν οι Έλληνες για τους Έλληνες που είχαν έρθει από την Τουρκία», εξηγεί ο Samiko Reitan, συνταξιούχος της El Al που δημιούργησε το διαδικτυακό ραδιοφωνικό σταθμό «Αγάπη» από το σπίτι του στο Tel Mond και παίζει ελληνική μουσική 24 ώρες το 24ωρο. «Αυτό το υπόβαθρο, πιστεύω, διαμόρφωσε την προσωπικότητά του και τη βαθιά σύμπνοια που ένιωθε για τους φτωχούς, τους κατατρεγμένους και τους απόβλητους», συνεχίζει ο Reitan.

Ο Καζαντζίδης ήταν 13 χρονών όταν ο πατέρας του, ο οποίος ανήκε στην Ελληνική Αντίσταση, δολοφονήθηκε από δεξιούς. Ήταν περίπου την εποχή του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου, ο οποίος άρχισε όταν τέλειωσε ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος. Βγήκε να δουλέψει και εργάστηκε ως θυρωρός, πωλητής και εργάτης, μέχρι που (σύμφωνα με τον μύθο) ο διευθυντής του εργοστασίου όπου δούλευε τον άκουσε να τραγουδάει σ' ένα διάλειμμα και του αγόρασε μια κιθάρα. Ξεκίνησε τη μουσική του καριέρα το 1950 -όταν το βαρύ ρεμπέτικο υποχωρούσε δίνοντας το προβάδισμα στα πιο χαρούμενα λαϊκά- και έγινε ένας από τους πιο δημοφιλείς τραγουδιστές στην Ελλάδα.

Ήταν ένας υπέροχος τραγουδιστής. *«Είχε την φωνή της γενιάς του»*, λέει ο Saranga. *«Αλλά δεν ήταν μόνο η φωνή του, ήταν και ο χαρακτήρας του»*. Σύμφωνα με το Reitan, ο Καζαντζίδης *«ήταν η φωνή του λαού, του κουρασμένου, του κατατρεγμένου, του προδομένου αλλά και η φωνή του πρόσφυγα και του μετανάστη»*. Τη δεκαετία του 1950, εκατομμύρια Έλληνες πήγαν στην Αυστραλία και την Αμερική αναζητώντας δουλειά. Γι' αυτούς, η φωνή του Καζαντζίδη ήταν η φωνή της πατρίδας.

Για τους Εβραίους που ήρθαν από την Ελλάδα στο Ισραήλ, ο Καζαντζίδης ήταν η φωνή του κόσμου που άφησαν πίσω για πάντα. Και για τα παιδιά τους, όπως ο Daviko, η φωνή του Καζαντζίδη έχει μεγάλη συναισθηματική αξία. Όταν ρωτήθηκε για το *«Άνοιξε μάνα»*, το οποίο δεν περιλαμβάνεται στη συλλογή *«Γεια σου Καζαντζίδη»*, ο Daviko αναστέναξε και η φωνή του ράγισε. Το *«Άνοιξε μάνα»*, ένα από τα σημαντικότερα τραγούδια του Καζαντζίδη, μιλά για έναν άνθρωπο που γυρνά σπίτι του μετά τον πόλεμο και ανακαλύπτει ότι οι γονείς του χάθηκαν και δεν τους θυμάται κανείς. *«Δεν μπορώ ούτε να μιλήσω για αυτό»*, είπε ο Daviko που και οι δύο γονείς του έχασαν τις οικογένειές τους στο Ολοκαύτωμα. *«Με σκοτώνει. Πραγματικά. Ίσως κάποια μέρα μπορέσω να τραγουδήσω αυτό το τραγούδι»*.

Οι πρώτοι που έφεραν εδώ τον Καζαντζίδη ήταν Ισραηλινοί ελληνικής καταγωγής αλλά το κοινό του γρήγορα μεγάλωσε. Σημαντικό ρόλο στη διάδοση της μουσικής του έπαιξε ο Aris San (=Αριστείδης Σεϊσανάς. Είχε γεννηθεί στην Καλαμάτα το '41 και πέθανε το '94. Από το 1957 και μέχρι τα μέσα της 10ετίας του '60 ο σούπερ σταρ του Ισραήλ τραγουδώντας μόνο ελληνικά τραγούδια), ο (μη-Εβραίος) Ελληνοϊσραηλινός τραγουδιστής που συνήθιζε να καυχιέται για τους δεσμούς του με τον Καζαντζίδη (σύμφωνα με τον κιθαρίστα Yehuda Keisar) και τον φιλοξένησε στο κλαμπ του στη Χάιφα στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Σύμφωνα με τους

μουσικούς AviHu Medina και Rami Danoch, από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 η μουσική του Καζαντζίδη ακουγόταν παντού.

Ο Mekaiten, ο οποίος λέει ότι πρωτο-άκουσε Καζαντζίδη ως έφηβος, έπαιξε επίσης σημαντικό ρόλο στην καθιέρωση της μουσικής του Καζαντζίδη στο Ισραήλ. *«Κάποιος μου έδωσε κασέτες με τα τραγούδια του. Τι με τράβηξε σ' αυτόν; Είναι δύσκολο να το εξηγήσω. Κάτι βαθύ. Ο Καζαντζίδης είναι Καζαντζίδης. Δεν είναι απλά ένας τραγουδιστής. Είναι ιδέα. Πρέπει να μελετηθεί όπως οι άνθρωποι μελετούν τις Εβραϊκές Γραφές»*, υποστηρίζει.

Αφού ο ίδιος ο Καζαντζίδης έγινε μέρος της ισραηλινής μουσικής, ήρθε η σειρά του «Ισραηλινού Καζαντζίδη» στις αρχές της δεκαετίας του 1990.

«Αυτό έλεγε η αφίσα όταν ήμουν 20 χρονών... μια άσχημη μωβ αφίσα», λέει γελώντας ο Saranga. Τέσσερα χρόνια αργότερα πήγε στην Ελλάδα αποφασισμένος να συναντήσει τον πνευματικό του πατέρα. Ο Saranga και μια ομάδα φίλων του έφτασαν στο απομακρυσμένο χωριό, αρκετές ώρες από την Αθήνα, όπου ζούσε ο Καζαντζίδης. Βρήκαν το σπίτι του κι εκείνος τους προσκάλεσε να μπουν.

«Του έπαιξε τις διασκευές που είχα κάνει σε τρία από τα τραγούδια του», θυμάται ο Saranga. *«Άκουγε χωρίς να λέει λέξη ενώ εγώ καθόμουν εκεί χλωμός σαν ψάρι. Όταν έκλεισα το κασετόφωνο μου είπε: “Έχεις πολύ μέλλον μπροστά σου. Κατά τη γνώμη μου, είσαι ο διάδοχός μου. Τραγουδάς όλες τις αποχρώσεις που δεν μπορεί κανείς να τραγουδήσει όπως εγώ”. Ήταν μια σημαντική στιγμή. Ο γκουρού μου με είχε τελικά ακούσει να τραγουδάω. Το γεγονός αυτό με βοήθησε και αποτέλεσε την κινητήρια δύναμη που με έσπρωχνε σε ολόκληρη τη ζωή μου»*, καταλήγει.

Παρά τον μεγάλο αριθμό των θαυμαστών του, δεν υπάρχει ομοφωνία για τον Καζαντζίδη. *«Οι άνθρωποι που εργάζονταν στο λιμάνι τον αγαπούσαν περισσότερο από τις ανώτερες τάξεις»*, τονίζει ο Enosh. *«Ήταν όπως είναι για μας η μουσική της Μέσης Ανατολής -κάτι που ακούν “εκείνοι”. Εξαπλώθηκε μόνο σε ένα ορισμένο σημείο»*. Ο Enosh δεν θεωρεί τον εαυτό του θαυμαστή του Καζαντζίδη. *«Δεν τον παίζω πολύ»*, λέει. *«Είναι βαρύς. Προτιμώ πιο ελαφρά, πιο σύγχρονη μουσική»*.

Ούτε ο AviHu Medina συμπάθησε ποτέ τον Καζαντζίδη. *«Μπορώ να καταλάβω τα συναισθήματα που ξυπνά στους ανθρώπους. Η φωνή του είναι η φωνή ενός ανθρώπου κουρασμένου, θλιμμένου, κατατρεγμένου. Προσωπικά όμως δεν δέθηκα ποτέ μαζί του»*.

Και υπάρχουν και εκείνοι που ούτε καν τον αντέχουν: Ισραηλινοί ελληνικής καταγωγής που είναι μεν περήφανοι για την κληρονομιά τους αλλά όχι και για τον τραγουδιστή που αποτελεί ένα από τα σύμβολά της. «Είσαι σίγουρος ότι θέλεις να με ρωτήσεις για τον Καζαντζίδη; Επειδή δεν έχω τίποτα καλό να πω γι' αυτόν», λέει ένας δικηγόρος ελληνικής καταγωγής. «Δεν μου αρέσει η ένρινη φωνή του. Οφείλω να ομολογήσω ότι έχει μερικά καλά τραγούδια αλλά δεν ήταν και κανένας μεγάλος τραγουδοποιός. Και μισώ το κλαψιάρικο στυλ του. Αυτός δεν κλαίει απλά, κλαψουρίζει. Είναι ανυπόφορο. Από τους ανθρώπους γύρω μου, θα έλεγα ότι όποιος αγαπά τους μεγάλους συνθέτες μας -τον Θεοδωράκη και τον Ξυδάκη- δεν αγαπά τον Καζαντζίδη».

Πηγή: cohen.gr